

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi**Yleiset selontekoa koskevat kommentit**

Tavoitetasoisessa ja toimintaympäristön muutokset tunnistavassa luonnoksessa koulutuspoliittiseksi selonteoksi on haasteena osin konkretian puute. Konkretia sisältynee tulossa olevaan toimeenpanosuunnitelmaan. Erityisesti esitettyjen merkittävien muutosten kuten korkeakoululainsäädännön uudistamisen ja korkeakoulujen rakenteiden uudistamisen arviointi vaatisi kuitenkin nyt esitettyä yksityiskohtaisempaa tietoa arvioinnin perustaksi. Erityisesti korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien sekä erityisryhmien asemaa ei selontekoluonnoksessa käsitellä maahanmuuttajataustaisia henkilöitä lukuun ottamatta. Saavutettavuussuunnitelman valmistelusta huolimatta esimerkiksi vammaisten henkilöiden korkeakoulutukseen osallistumista tulee selonteossa käsitellä.

Koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen on ansiokkaasti selontekoluonnoksessa esillä. Sen sijaan ammatillisen ja korkeakoulutuksen koulutusalojen ja siten myös työmarkkinoiden sukupuolittainen eriytyminen saa huomiota vain vähäisessä määrin luvussa 4 koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuvaa sekä keskeisiä muutostekijöitä käsiteltäessä. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen ja turvaamisen tarpeet ja ratkaisut eri koulutusasteilla on välttämätöntä sisällyttää selontekoon.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visio painottaa ansiokkaasti sivistystä sekä koulutuksen roolia hyvinvoinnin ja tasa-arvon tuottajana. Visiolla tavoitellaan saumatonta ja saavutettavaa koulutusjärjestelmää, joka mahdollistaa yksilölliset valinnat ja etenemisen oppimisen polulla digitalisaatiota hyödyntäen ja kansainvälisyydestä hyötyen. Digitalisaation hyödyntäminen edellyttää kuitenkin panostuksia verkko- ja muun pedagogiikan sekä opettajien osaamisen kehittämiseen ja työhyvinvoinnin edistämiseen. Myös näitä ulottuvuuksia tulee selonteossa tarkastella ja kiinnittää huomiota myös kasvokkaiseen vuorovaikutukseen perustuvan pedagogiikan ja didaktisten ratkaisujen kehittämiseen.

Visio kaipaa vahvempaa systeemistä sanoitusta erityisesti toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen sekä työelämän väliseen suhteeseen erityisesti opetuksen laadun varmistamisen osalta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Erityisesti varhaiskasvatuksen haasteeksi nostetaan selontekoluonnoksessa perustellusti kelpoisten opettajien ja erityisopettajien saatavuus.

Hyvinvoinnin merkitys osaamisen kehittymiselle sekä lasten ja nuorten kokonaisvaltaiselle kehitykselle on tarkoituksenmukaisesti esillä suositusluonnoksessa. Osaamiserojen tasaamiseen sekä koulutuksellisen tasa-arvon saavuttamiseen tarvitaan riittävät oppilas- ja opiskeluhuollon asiantuntijapalvelut sekä tiiviit ja joustavat rakenteet erityisesti sosiaali- ja terveystalouteihin.

sekä nuorisotoimeen niin ennaltaehkäisevien kuin korjaavien palvelujen osalta. Lisäksi on kehitettävä varhaiskasvatuksen palveluohjausta ja perhetyötä sekä niiden saatavuutta. Toimenpiteisiin nämä teemat eivät riittävällä tasolla sisälly. Laadun, yhdenvertaisuuden ja saatavuuden varmistamiseksi on välttämätöntä, että em. teemat sisällytetään ehdotettuihin laatutavoitteisiin sekä niitä toteutumista kuvaaviin indikaattoreihin.

Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus esitetään järjestettäväksi vuoteen 2040 mennessä koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lisääväällä, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Em. kestävä kehityksen ulottuvuuksia on tarpeen täydentää myös sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden käsitteillä.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Selontekoluonnoksessa korostetaan riittävän tuen ja opinnoissa menestymisen edellytysten takaamista kaikille. Toimenpide-ehdotukset ovat monipuolisia, mutta sivuuttavat pääosin yhteisöjen merkityksen ja yhteisöllisyyden vahvistamisen nuorten oppimisen, opintoihin kiinnittymisen ja psykososiaalisen hyvinvoinnin tukena.

Opiskeluhyvinvoinnin tueksi esitetään opiskeluhuollon palvelujen turvaamista kaikille. Toisella asteella opiskelijoiden tarpeisiin vastaavien opiskeluhuollon palvelujen varmistaminen edellyttää kuraattorien määrän huomattavaa lisäämistä, jotta on mahdollista kehittää ja ylläpitää toimivia ja joustavia yhteistyörakenteita niin oppilaitosten sisällä kuin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä työllistämispalveluihin yksilöllisten ja yhteisöllisten opiskeluhyvinvoinnin palvelujen tuottamiseksi.

Opintoihin ja opiskeluyhteisöön kiinnittyminen sekä opiskeluhyvinvoinnin varmistaminen yhdessä ehdotetun lukioiden ja ammatillisen koulutuksen työelämäkumppanuuden sekä korkeakouluyhteistyön syventämisen kanssa edistävät myös opiskelijoiden korkeakoulutukseen hakeutumista ja siten sosiaalista liikkuvuutta ja työllisyyttä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Lisäämällä korkeakoulujen aloituspaikkoja esitetään nopeutettavaksi siirtymää korkeakouluihin sekä korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää ja siten koulutus- ja osaamistason nostamista. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin huomion kiinnittämistä myös valintamenettelyjen toimivuuteen, läpäisyn varmistamiseen vaadittaviin ratkaisuihin, opetuksen laatuun ja työelämärelevanssiin sekä ohjaukseen, opiskeluhyvinvointiin ja työllistymiseen. Selontekoluonnoksessa nämä kaikki jäävät lähes kokonaan tarkastelematta ja arvioimatta. Siksi on välttämätöntä, että myös näitä ulottuvuuksia analysoidaan lopullisessa selonteossa ja että ne otetaan huomioon myös toimeenpanosuunnitelmassa.

Koulutusten laadun kehittämiseksi tarvitaan myös alakohtaista tutkimusrahoitusta arvioimaan tutkintojen kompetensseja, oppisisältöjä, tavoitteita ja pedagogiikkaa. Sosiaali- ja terveysalojen korkeakoulutuksessa opetuksen laadun varmistamiseksi on kehitettävä myös harjoittelujen ohjausta sekä maksuttomuutta tai harjoittelukustannusten korvaamista korkeakouluille valtion varoista.

Korkeakoulujen toimintaan tavoitellaan systeemistä muutosta. Korkeakoulujen toiminta-malleja ja profiileja halutaan uudistaa mm. korkeakoululainsäädännön, rakenteiden ja verkostomaisten

toimintamallien kehittämisellä. Niin ikään duaalimallin toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta halutaan tarkastella. Näitä esitettyjä uudistuksia ja muutoksia tulee valmiissa selonteossa avata, tarkentaa ja yksilöidä. Nyt yleiselle tasolle jäävien ehdotusten arvioiminen ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista avointa keskustelua.

Olemassa olevista ja toimivista verkostoimaisista korkeakoulujen välisistä toimintatavoista ja hyvistä käytännöistä Talentia tuo esille sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostaman yhteistyöverkosto Sosnetin. Myös sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksessa toimii sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto SOAMK, jolla on yhteys Arenen sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan ryhmään.

Pitkien koulutuspolkujen ongelmallisuus joillakin työvoimapulavaltaisilla aloilla nousee selontekoluonnoksessa esille. Talentia esittää konkreettisenä esimerkkinä epätarkoituksenmukaisista koulutusputkista sosionomien (AMK) pätevöitymisen varhaiskasvatuksen opettajiksi, jolloin ammattikorkeakoulututkinnon lisäksi on suoritettava samantasoinen (EQF 6) kasvatustieteen kandidaatin tutkinto. Päiväkodin johtajaksi pätevöityminen edellyttää kandidaatin tutkinnon lisäksi kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Kuten selontekoluonnoksessa todetaan, tulee jokaiselta asteelta olla mahdollisuus hakeutua jatkamaan opintoja. Joustavat opintopolut turvaavat yksilötasolla osaamistason nostamisen ja työurien kehittymisen ja vastaavat osaavan työvoiman kysyntään.

Korkeakouluopintojen maksuttomuuden sekä saavutettavuuden turvaaminen edellyttää, että valmiissa selonteossa tai viimeistään toimeenpanosuunnitelmassa linjataan avoimen korkeakouluopetuksen maksukäytännöistä.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Sosiaalihuollon palvelujärjestelmän kehittämiseen suuntaavaan sosiaalityön tutkimukseen on vuodesta 2020 lukien kohdennettu valtion rahoitusta sosiaalihuoltolain 60 C §:n mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäminen ja rakenteelliset muutokset edellyttävät, että tutkimusrahoitusta vahvistetaan ja että em. valtion rahoituksen ohella kehitetään uusia julkisen sektorin rahoitusinstrumentteja myös soveltavaan tutkimukseen. Lisäksi tarvitaan merkittävänä sosiaalihuollon palvelujen tuottajana toimivan yksityisen sektorin investointeja tutkimukseen tukemaan mm. palvelujen laadun ja vaikuttavuuden kehittämistä. Korkeakoulujen opetushenkilöstön mahdollisuuksia tutkimuksen tekemiseen vuosityöajan puitteissa tulee vahvistaa.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuvan oppimisen keskeisyys aikuisten osaamisen ylläpitämisessä ja kehittämisessä sekä työelämän osaamistarpeisiin vastaamisessa edellyttää, että myös selontekoon sisällytetään kattava jatkuva oppimisen temaattinen kokonaisuus, josta on mahdollista käydä avointa keskustelua.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Ks. varhaiskasvatuksen opettajien koulutusta koskeva kommentti luvusta 3.1.

Lisäksi varhaiskasvatuksen opettajien saatavuuden turvaamiseksi tarvitaan selontekoluonnoksessa mainittu mahdollisuus kelpoisuuksien hankkimiseen tutkintoja täydentämällä siten, että varhaiskasvatuksen opettajiksi kelpoisille sosionomeille (AMK) rakennetaan joustavat opintopolut kasvatustieteen maisterin tutkinnon suorittamiseksi, jotta he voivat hankkia kelpoisuuden toimia päiväkotien johtajina ja että lisäksi rakennetaan joustavat mahdollisuudet täydentää sosionomin tutkintoa sellaisilla kasvatustieteen kandidaatin tutkintoon sisältyvillä opinnoilla, jotka mahdollistavat toimimisen esi- ja alkuopetuksen tehtävissä. Lisäksi sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneet tarvitsevat oikeuden tulla valituiksi päiväkodin johtajan tehtäviin varhaiskasvatustilain siirtymäajan päättymisen jälkeen. Varhaiskasvatusalan pitkien koulutuspolkujen purkamista tulee tukea myös Opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoituksella: osana jatkuvan oppimisen uudistamista on myönnettävä avustuksia alueellisille hankkeille ja kokeiluille luoda joustavia opintopolkuja varhaiskasvatuksen opettajiksi pätevoitymiselle.

Muun henkilöstön saatavuuden ja osaamisen kehittämisen tarkastelu jää ohueksi. Selonteossa tulee kiinnittää huomiota erityisesti ohjaus- sekä oppilas- ja opiskeluhyvinvoinnin henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja varmistamiseen moninaisia tarpeita vastaavalla tavalla. Esimerkiksi riittävällä määrällä yksilö- ja yhteistyön asiantuntijoina toimivia kuraattoreita, jotka ovat sosiaalihuollon laillistettuja ammattihenkilöitä, on keskeinen merkitys oppimisyhteisöjen hyvinvoinnille.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Toimenpide-ehdotukset muun muassa opintotuen tason turvaamiseen indeksikorotuksilla sekä opintotuen riittävyyden parantamiseen päätoimisen opiskelun tukimuotona ovat kannatettavia samoin kuin opiskelijoiden tulorajojen korottaminen opintojen työssäkäynnin yhdistämisen edistämiseksi.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Koska mm. saavutettavuussuunnitelmaa ei lausunnonantovaiheessa ole käytettävissä eikä lukuun ole kirjattu erillisiä toimenpiteitä, niin maahanmuuttajataustaisten oppimista ja oppimispolkuja koskevaa kokonaisuutta on vaikea arvioida. Tärkeää on, että maahanmuuttajataustaisten oppimista ja oppimispolkuja tuetaan ja kehitetään tarvittaessa positiivisen diskriminaation tuella.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Tilannekuvaa ja keskeisiä muutostekijöitä on kuvattu sinänsä laajasti ja tarkoituksenmukaisesti. Kaupungistumisen haasteita koulutuksen järjestämiselle ja saavutettavuudelle olisi tarpeen käsitellä selonteossa esitettyä yksityiskohtaisemmin. Koulutusasteen periytyminen tunnistetaan, mutta koulutusalojen ja siten myös työmarkkinoiden eriytyminen sukupuolittain jää kokonaisuudessaan selontekoluonnoksessa aivan liian vähäiselle tarkastelulle.

Linkki Talentian koulutuspoliittiseen ohjelmaan: https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2020/10/Kopo-ohjelma_nettipdf.pdf

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Jaana Manssila
erityisasiantuntija